

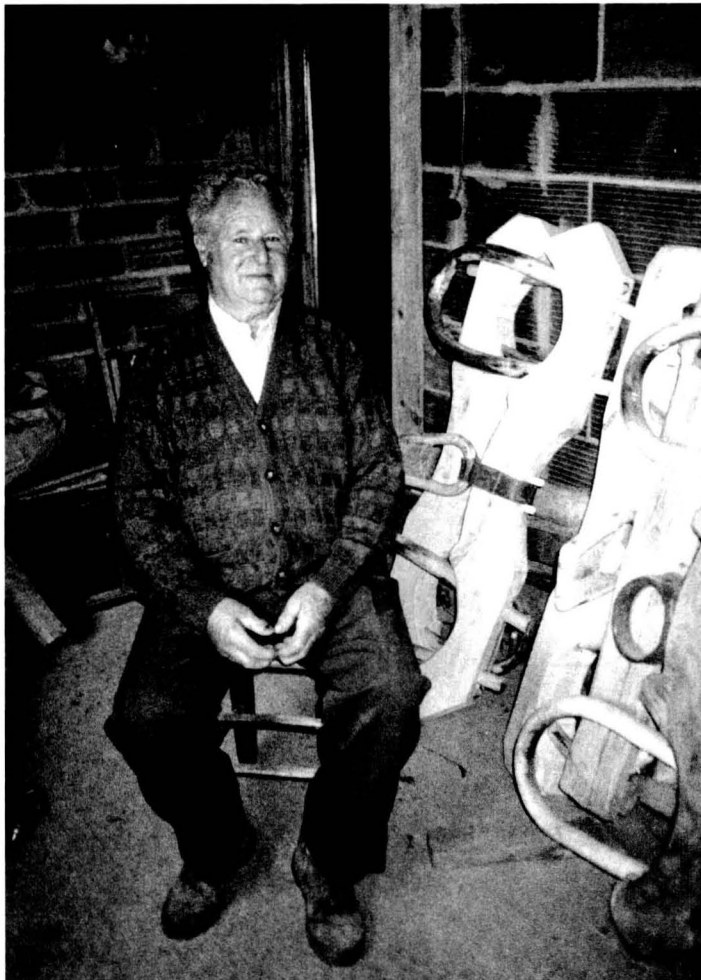
Un fustaire del Pla de l'Orri

EN JOAN JANÉ I BAGUÉS VA néixer l'any 1926 a la casa del Pla de l'Orri, pertanyent al veïnat de la Clusa, del terme de Castell de l'Areny. D'aquesta casa, situada a uns 1.580 m d'altitud al cor del massís del Catllaràs, així com de les seves 30 quarteres de conreu, prats i boscos, en tingueren cura, com a masovers, els avantpassats del Joan durant diverses generacions fins que el seu pare, en Ramon Jané i Camprubí, la comprà al Raurell de la Quar als anys 50 de la passada centúria. Unes tres dècades després deixà d'estar ocupada de forma permanent i actualment la lloguen temporalment, i les terres les tenen arrendades per a pastura.

El Joan visqué al Pla de l'Orri fins als 36 anys, moment en què es casà i s'establí definitivament a la vila de Casserres. A la casa de la seva infantesa i joventut hi havia força activitat car, a part dels pares, l'esmentat Ramon i la Maria –una poblatana de la casa de Montbordó– eren sis germans de colla i un parell d'oncles.

D'estudis, pocs. El capellà de Sant Romà de la Clusa, Mn. Jaume, de les Heures de la Quar, es veu que era poc donat a la docència. De fet, la mica de llegir i d'escriure que aprengué el Joan ho deu a un xicot que tenien a dispesa i que treballava de miner al Catllaràs.

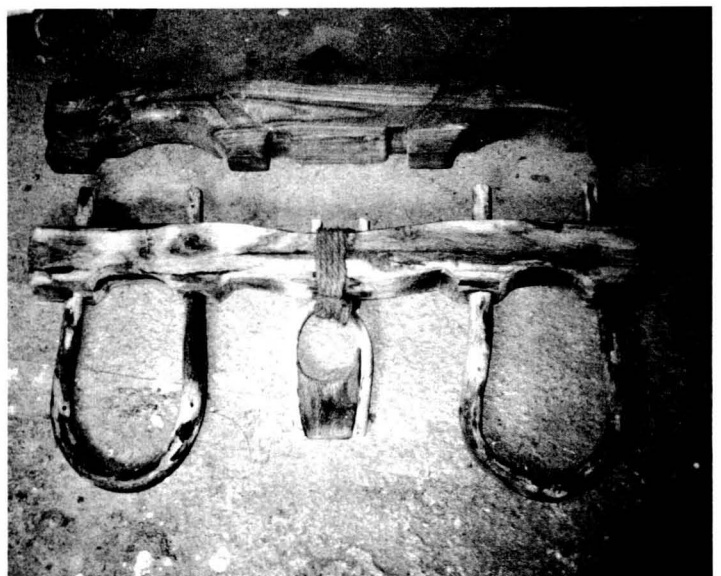
De feina, prou. El que en duia més era dallar herba per donar de menjar al bestiar a l'hivern. La terra era bona, amb poca pedra, i la llauraven amb arada de ferro feta pel ferrer de Borredà i tibada per dues vaques (no bous!) junyides pel cap (per les banyes). Hi anaven molt bé les patates. A primers de maig en plantaven un centenar de sacs de 50 kg i a mitjan octubre n'havien arribat a arren-

Joan Jané i Bagués
(7 de maig de 2003).

LLUÍS VILADRICH

Jou de cap (a dalt i vist per darrera) i jou de coll (a baix) fets per en Joan Jané. LLUÍS VILADRICH

car un centenar de tones. Les que es quedaven pel consum propi les guardaven en forats fets a terra, com a Peguera. N'hi havia 4 a l'exterior i un altre dins de la casa. Sembraven blat, ordi i civada. El blat per fer farina el duien a molí de Sant Julià de Cerdanyola; algun cop, a can Robí de Castell, i, més tard (1947-1948), quan van obrir la carretera (per Sant Romà de la Clusa, l'Escaell i Comelles fins a Vilada), a Berga, a la farinera del Corominas. També feien molts *pésols* (1), dels negres, i el Joan no recorda haver-ne vist mai cap de pollat, allà dalt. Un xic de trepadella, trèfula, naps i cols, per al bestiar. D'hort, ben poca cosa. De fruiters, un parell de *cirers*, un pomer i gràcies.

De bestiar tenien unes 25 vaques, unes 80 ovelles i unes 8 cabres escasses (per a aquestes últimes l'indret resultava massa fred). De carn, per menjar, mataben porc i algun xai. Quan era el temps, feien formatge d'ovella. Al bosc hi havia moltes llebres. De senglars, no massa.

Per al transport tenien una mula amb bast. Aquest consistia en una mena de coixí molt rudimentari fet de llana lligada, un recobriment semicilíndric fet de posts de fusta i un parell d'arcs, també de fusta, i hi podien dur dues càrregues de 60 kg. Per feinejar, en canvi, feien servir una carreta tibada per dues vaques amb jou de cap.

Al Pla de l'Orri hi feia força vent (sobretot al març; durant el dia, al matí i a mitja tarda) i el que molestava més era la tramuntana. Els llamps i les pedregades eren el que perjudicava més. El Joan recorda que a la casa, de llamps, n'hi havien caigut tres. Un va blegar una dalla, cargolant-la com una molla. Un altre, el mateix any, va trinxar un armariet on guardaven els cartutxos per a l'escopeta. Inexplicablement, els cartutxos, tot i estar carregats, no van pas explotar, però van quedar desfets de la banda on hi havia els perdigons de plom. De cada deu anys, no en passaven ni la meitat que una tempesta no malmetés poc o molt la collita. L'hivern era molt fred i una nevada de dos pams la feia gairebé cada any. Si nevava abans de Nadal hi solia haver neu fins al març o l'abril. La més quantiosa va arribar als cinc pams i va produir-se abans de la Guerra Civil. Hi glaçava molt: des de primers d'octubre fins a les darreries de maig. Les gebrades i les mullenades, en canvi, llevat de la primavera, eren ben poc habituals.

Era a l'hivern, quan hi havia més temps, que es dedicaven a arregar llenya, sobretot de pi i de faig, i a fer estris de fusta.

El bosc de Sant Romà era una pineda mixta de pi negre i roig que feia goig de veritat. Hi havia molts i molts pins que arribaven als 3 o 4 pams de gruix i hi destacaven una desena de faigs que devien pesar entre 10 i 15 tones. Malauradament, una companyia portuguesa va tallar-lo i el més absurd fou que tota la fusta va podrir-se al bosc en no arribar a funcionar mai el cable que instal·laren entre els Rocs de Castell i la collada de Comelles.

El Joan va aprendre a treballar la fusta del seu pare i dels veïns. Tothom en sabia. De fet, es feien

tot allò que necessitaven i era al seu abast: collars de vaca i d'ovella; jous; màncacs per a les eines; culleres, forquilles i llosses, alguna pipa, tamborets, taules, la caixa de les carretes (però no pas les rodes), rampins, cóms...

Els collars es feien amb fusta de pi. Tallaven un pi jove que tingués un tronc d'uns 15 cm de diàmetre i l'esberlaven de dalt a baix amb tascons de ferro o fusta, al mateix bosc o a casa. Tot seguit arreglaven les meitats fins a obtenir-ne una post de 40x5x0'5 cm

Asserrament de travessers en un indret del Berguedà els anys vint.

Pot observar-s'hi l'extrem superior d'una pollina. El jove assegut és el berguedà Lluís Vilalta i Ribera, xofer de l'ATSA.

ARXIU LUIGI

per als collars d'ovella, i de 110x17x1 cm per al de vaca. Només feien servir destal i *gavinet*. La post acabada de tallar la blegaven amb els dits (diu el Joan que la fusta de pi és la que es blega més fàcilment), l'estacaven amb cordills o filferros i la deixaven un mes a sol i a serena. Un cop seca, hi feien els forats. El pestell i el passador també els feien de pi. Tant era pi roig com pi negre. A la primavera, quan els pins *seben*, és l'hora que es bleguen més. Si un cop feta la post no es podien en-

tretenir a blegar-la, la guardaven submergida en aigua. Les esque- lles les compraven a Sant Pere de Torelló, eren les millors que es coneixien.

De jous, aquells estris que ser- vien per junyar un parell d'ani- mals a un carro o a una arada, en feien de cap i de coll. Aquests darrers constaven d'una peça horitzontal poc o molt corbada, que anomenarem *barra*, un parell de collars coneguts com a *jouells*, i l'anella, un collar més petit que ocupava la posició central. Els de cap consistien únicament en una barra amb encaixos amb un únic forat central i amb els lligams cor- responents.

Per fer la barra interessava una fusta forta. Feien servir faig, *ba- lada* –una fusta fina, forta i molt bona per a tornejat: la gent de Sant Pere de Torelló n'hi anaven a buscar–, lledoner i, les menys de les vegades, pi. També hauria servit perfectament la fusta d'arbres fruiters. Primer de tot serraven la barra (hi estaven una hora), des- prés li donaven la forma arque- jada i finalment la polien amb la garlopa. Els sis forats (quatre per fixar els jouells i dos de més pe- tits per als passadors que limita- ven l'espai destinat a subjectar l'anella) els feien amb tribes.

Els jouells els feien sempre amb lledoner, que havien d'anar a buscar a Vilada o a Borredà. No s'ha de fer servir mai una branca sinó un tany verd d'uns dos o tres dits de gruix, preferiblement sense nusos. Per blegar-lo s'ha d'escalfar. El millor és encendre un bon foc i ficar el tronc a la

brasa uns deu minuts, amb es- corça i tot. Un cop calent, es ble- ga amb l'ajuda d'un tronc prou gruixut (blegador) i es lliga. Al cap de 10 o 15 dies ja està llest. A manca de lledoner, també es pot fer servir pi, roure, *balada*... El pi, quan *seba* (al maig), escalfat un xic a la flama o fins i tot en fred, ja es pot blegar.

L'anella, en ser més petita que els jouells, només pot fer-se amb lledoner. Un cop blegat i sec el pal, s'uneixen els dos caps amb l'ajut d'una peça plana de pi, clavete- jada. La unió de la barra amb l'anella, que no pot ser rígida, es fa amb cuir o amb corda, però al Pla de l'Orri sempre empraven corda. Els passadors que van a banda i banda de l'anella els feien de faig, però també servien el boix, l'alzina o la balada.

Per als mànecs de les eines uti- litzaven el faig o l'alzina (aques- ta última l'anaven a buscar a Vilada). Els pals, un cop secs, els arreglaven a cops de destreal i amb el ribot. La freixera i la servera també són útils per fer mànecs, però no el boix, que és molt tren- cadís. L'avellaner va bé quan no s'ha d'estrebar: forquetes, mas- ses, aixades... però és inadequat per a pics i destrals, per exemple.

El Joan, les culleres, forquilles, llosses i pipes sempre les ha fetes de boix. Les eines necessàries són la gúbia i el culleraire (una mena de *gavinet* amb la fulla corbada, en ganxo).

En el cas dels rampins, el mànec era d'avellaner; el suport de les pues, de pi, i les pues –10 o 12–, de boix. Els cóms per beure el besti-

ar eren de pi i els buidaven ser- vint-se de la destreal i de l'aixol canalat.

Per a la construcció de tambo- rets, taules, caixes i moltes d'al- tres peces i usos que ara no vénen al cas, és necessari disposar de posts ben tallades, de manera que acabarem aquest article explicant com s'ho feien, al Pla de l'Orri, per a obtenir-les.

Primer de tot tallaven un tronc i, amb la destreal, l'aplanaven per sobre i per sota. Tot seguit marca- ven unes ratlles ben paral·leles damunt de les cares amb un cor- dill tenyit amb *suja* o amb pols de carbonet. A continuació col- locaven el tronc al damunt de la pollina (una mena de tríode consistent en dues potes curtes que quedaven als costats del tronc i una tercera pota molt llar- ga –5 m– amb un contrapès de 100 a 200 kg a l'extrem oposat a les potes curtes) de tal manera que quedés ben subjectat i en posició horitzontal. Per a una subjecció satisfactòria se servien d'una cadena per estacar el tronc a la pota llarga, una falca al cap- damunt del tríode i un puntal mòbil a la banda contrària al con- trapès. Per serrar calia una serra de bastiment i dos homes, un dels quals treballava enfilat dalt del tronc, i, l'altre, encarat al primer des del terra. S'havia de tenir molta cura a seguir el traçat de les línies marcades. Treballant de valent, arribaven a treure entre 15 i 20 posts de 2 cm x 25 cm x 4 m al dia.

Per esmolar les eines, se servi- en d'una mola d'aigua de pedal,

però, en lloc del clàssic cavallet , recorrien a un tronc dret amb un clot excavat al capdamunt.

El Joan mai no ha abandonat l'afecció a treballar la fusta, però, un cop jubilat i després d'haver anat a jornal 22 anys a la fàbrica de cal Marçal, és com si hagues- sin tornat aquells hiverns al Pla de l'Orri, quan el descans imposat pel temps, pel període fred del cicle anual, els feia fustejar. I de les seves mans n'han tornat a sor- tir jous, collars, culleres... Per a ell, les meves més sinceres gràcies pel seu saber popular i pel seu valu- ós testimoniatge.

Notes

- (1) Algunes de les paraules en cur- siva són formes dialectals: *pèsols* per "pèsols", *cirers* per "cirerers", *gavinet* per "ganivet", *balada* per "blada" i *suja* per "sutge". *Sebar* fa referència al fet que a la prima- vera els arbres reprenen l'activi- tat biològica habitual després d'un alentiment hivernal de més o menys intensitat.

Lluís Viladrich i Pons

Macusa
Maderas Cunill s.a.

- ASERRADERO
- PALETAS Y EMBALAJES
- MADERA ESTRUCTURAL (MACIZA Y LAMINADA)
- MOBILIARIO URBANO Y CONSTRUCCIONES DE MADERA

Ctra Manresa a Berga Tel. 93 825 01 01
km 90,300 Fax 93 822 87 37
Apart. Correos, núm. 9 cunill@minorisa.es
08680 Gironella (Barcelona)

Fusteria - Ebenisteria
J. BENDRAU

Ctra. de Solsona, 47 - Tel 93 822 06 11 - 670 31 02 26 08600 Berga